

L'arqueologia a la Catalunya central els darrers anys

David Olivares

En els darrers deu anys el nombre i l'entitat de les intervencions arqueològiques desenvolupades al nostre país i a les comarques de la Catalunya Central ha crescut molt respecte els anys anteriors. L'arqueologia cada cop més s'ha anat diversificant profundament, i la metodologia arqueològica ha anat participant en èpoques històriques que anys enrera no eren tan valorades, com l'època medieval, o bé eren inexistents en aquest sentit, com l'actual arqueologia industrial. En aquest article fem un recull d'intervencions arqueològiques que s'han fet a la Catalunya Interior els darrers anys, deixant a banda, és clar, les intervencions que estan descrites més extensament en els articles del dossier.

La vil·la romana de Sant Amanç (Rajadell) durant les tasques de restauració de 1998. (Foto: David Olivares).

La diversitat i entitat de l'arqueologia actual es pot comprovar perfectament fent una repassada a les breus descripcions incloses en aquest recull. No pretenem fer un recull el més exhaustiu possible, intentant aplegar totes les intervencions realitzades a les nostres comarques, sinó oferir una mostra prou representativa de les inter-

vencions que s'han vingut fent els darrers quinze anys.

Com es pot observar, dins del grup de vint intervencions referenciades (n'hi ha una més, que descriurem al final, i és un comentari sobre el Programa d'Arqueologia Urbana, que no és una intervenció pròpiament dita sinó una proposta d'intervenció) hi ha

L'església de Sant Salvador del Canadell durant la intervenció. (Foto: Josep Maria Vila).

intervencions de tot tipus, ja que hi ha intervencions que afecten jaciments de totes les èpoques, des de la prehistòria fins a les èpoques més recents, passant pel món ibèric, romà o l'època medieval. De la mateixa manera la tipologia de les intervencions és prou diversa, ja que hi trobem excavacions d'urgència, seguiment d'obres públiques, camps de treball, documentació d'estructures datables en els segles XVIII-XIX, etc. Això mostra la notable importància que té l'arqueologia en el context de la investigació històrica i arqueològica, intervenint en tots els àmbits.

Intervencions a la Catalunya central els darrers anys

Arribats a aquest punt, oferim doncs un recull de diferents actuacions arqueològiques desenvolupades a la Catalunya Central durant els darrers anys. Us apleguem, doncs, un seguit de jaciments ordenat alfabèticament pel terme municipal en el que es troben. Aquest recull serveix de complement pels jaciments i intervencions testimoniats en els articles del dossier més abastament, i ofereix una idea de l'arqueologia que s'està fent actualment. Com dèiem en l'encapçalament, no estan, ni de bon tros, totes les intervencions realitzades els darrers deu o quinze anys, i no creiem que aquest sigui el propòsit d'aquest article. Per altra banda, l'enumeració i breu descripció de totes les intervencions arqueològiques requeriria de tot un dossier i potser encara més. De manera que, hem fet una necessària selecció, amb una mostra prou diversa i representativa.

Balsareny. Serrat del Maurici

Un fortí edificat durant la Primera Guerra Carlina no és el tipus de jaciment arqueològic més usual, però és una bona mostra de com l'arqueologia ha anat evolucionant els darrers anys i com la seva metodologia és aplicable a totes les èpoques. Així doncs, la intervenció realitzada al fortí ubicat al Serrat del Maurici, a NW de Balsareny, ha permès documentar les diferents estructures i elements d'aquest edifici, i donar una primera explicació a tot l'edifici. Aquest edifici fortificat s'hauria construït durant la Primera Guerra Carlina (1837-1840), per tal de protegir la vila de Balsareny i el camí ral de Berga a Manresa per part del govern liberal. El fortí del Maurici complementava la seva funció defensiva amb el fortí de la Torreta, més petit i situat sota el castell de Balsareny, que també fou refortificat amb motiu de la guerra. Aquest fortí era de planta gairebé quadrada, amb dos baluards arrodonides en el cantó nord per reforçar la fortificació, comunicats per un passadís, i als que s'accedia per sengles rampes. Tota l'edificació era envoltada per un fossat, i s'accedia per una porta

oberta al cantó sud, que donava accés a un pati descobert que distribuïa el pas cap a les rampes d'accés als baluards i cap a les cambres (dues de petites, possiblement pels oficials, i una sala gran per a la tropa). El pati també disposava d'una cisterna per emmagatzemar aigua.

Berga. La Valldan

Amb motiu de la construcció de la variant de la Valldan, corresponent a la carretera entre Berga i Solsona (C-149), es realitzà una prospecció del traçat que tingué com a resultat final la localització d'un total de dos punts amb interès arqueològic. El primer d'ells és el de major interès, puix que les restes documentades situen aquest jaciment entre el neolític i l'edat del bronze. Es tracta d'estructures subterrànies, que podrien haver actuat com a magatzems. En un cas s'ha identificat un enterrament. El segon punt és una àrea en la que, finalment, s'han intervingut dos jaciments d'època romana, un d'ells encara per excavar. La mateixa proximitat de l'església romànica de Sant Bartomeu de la Valldan feia l'indret especialment propici per la presència d'algun tipus de resta arqueològica soterrada. En el jaciment excavat, afectat plenament pel traçat de la variant, es documentà el pas d'un camí empedrat, acompanyat d'estructures de transformació metal·lúrgiques.

Calders. Castell de Calders

El castell de Calders es troba dalt d'un turó situat a la vall del riu del mateix nom, dominant tota la vall i el pas del riu. Aquest castell actualment està en ruïnes, i conserva dempeus alguns murs, que es confonen amb l'església de Santa Maria, així com la part baixa d'una torre de planta circular, que es dreça al centre de l'edifici, que hauria tingut una planta triangular. L'any 1995, amb motiu del Projecte de restauració de la torre, que havia perdut part de la seva base en esfondrar-se la roca que la sustenta, així com la construcció d'un camí d'accés al castell des de baix del turó, es feren dos sondeigs en punts estratègics, per comprovar el traçat del mur que actuaria de muralla, ja que un tram, el més septen-

trional, no és visible. Els dos sondeigs resultaren positius, car en ambdós es documentà el mur exterior. En un cas, en el sondeig I, es documentà una possible entrada al recinte, i podria ser el lloc on estigués la porta.

Calders. Sant Salvador del Canadell

Es tracta d'una petita esglésiola situada dins de les terres del mas El Canadell, a l'extrem sud del terme municipal de Calders. Aquest temple està documentat des de 1206 com a integrant del terme del castell de Calders. Es tractaria d'un edifici religiós del gòtic tardà, d'una sola nau, amb absis semicircular i porta al cantó oposat (l'oest). Durant les tasques de neteja i adequació de l'entorn, quedà al descobert part del fonament d'un mur més antic, que podria correspondre al temple d'època romànica. La intervenció realitzada l'any 1999 es féu davant la intenció dels propietaris de substituir el paviment interior llavors existent, per així comprovar les possibilitats arqueològiques del subsòl. Dins d'aquesta capella, un cop retirat el paviment de rajols quadrats, es va poder documentar una pavimentació anterior, de lloses quadrangulars de pedra, conservada especialment a la part del presbiteri, mentre que a la major part de la nau el substrat natural aflorava a molt poca fondària. Complementàriament a l'interior, a l'exterior s'obriren tres cales de sondeig, amb pocs resultats, i també s'intervingué a l'espai corresponent a la capella romànica, en la que es documentà un paviment de lloses de pedra.

Cardona. Pla de Palà

Es tracta d'un jaciment datat vers el segle X pels tècnics encarregats de la seva excavació, i que qualifiquen tipològicament com un palau, un edifici entès com un *centre administratiu, de gestió de tot un patrimoni*, segons paraules textuais de l'equip investigador. Les dues intervencions realitzades, els anys 1996 i 1997, deixaren al descobert un edifici fet íntegrament de pedra, amb tres sectors diferenciats: una torre circular, diversos habitatges i un altre edifici de planta rectangular. Aquest darrer edifici s'hauria ocupat fins a època tardana. El jaciment enca-

ra està en fase d'inici, de manera que les conclusions són de necessàriament preliminars.

Castellfollit del Boix. Vilaclara

El jaciment conegut com Vilaclara es troba al terme municipal de Castellfollit del Boix, al Bages, i fou excavat els anys 1989, 1990 i 1991, formant part d'un projecte d'investigació sobre el poblament tardo-romà i medieval a l'Anoia. El conjunt documentat a Vilaclara delimita tres grans àmbits, distribuïts per murs de pedra lligada en sec. Cada àmbit tenia un pati descobert i diferents habitacions, amb elements propis de les vivendes (forn, molins, premsa, etc). La cronologia ve donada per la ceràmica, datable entorn el segle VII d.C.

Gironella. Forn de Sant Marc o de Cal Bassacs

El Forn de Sant Marc era un forn per a la fabricació d'obra constructiva (maons o teules), amb dues cambres de foc o fogaines, i amb una sola graella, que compartien ambdues cambres de foc. La part més superficial del forn, els murs exteriors, ja no es conservaven, i sols es conservava la part subterrània, a partir de la graella. Era un forn de planta quadrada, de 4 per 4 metres, i l'entrada del forn, com és usual en aquest tipus de forns, estava delimitat per dos murets fets amb pedres i maons, que farcien sengles retalls en el terreny. Les voltes que cobrien cadascuna de les cambres de foc eren notablement diferents, però era molt difícil de dir si sempre hauria estat així o fou producte d'alguna reforma. La construcció d'ambdues cambres soterrades respon també a un plantejament d'estalvi energètic, car així es mantenia millor l'escalfor que si les cambres s'haguessin construït en l'exterior.

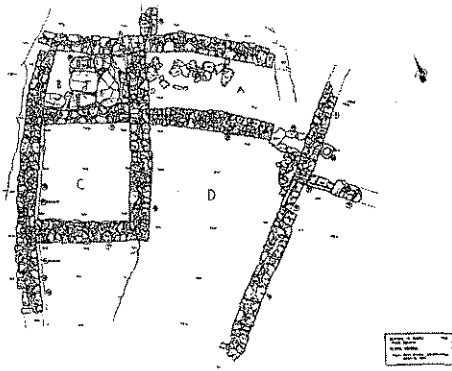
Gironella. Plaça de l'Església

La possibilitat de sondejar arqueològicament la part vella de la vila de Gironella suposà una molt bona ocasió per conèixer més dades sobre l'ocupació humana d'aquest indret, on es destaca la ubicació del castell i de l'església de Santa Eulàlia, popularment anomenada *l'església vella*, en contraposició al nou temple construït l'any 1905.

Del castell de Gironella es conserven algunes estructures arquitectòniques, especialment fonaments, sobre els que s'haurien aixecat altres construccions posteriors. No es va documentar cap element directament atribuïble al castell de Gironella. El principal element arqueològic documentat dins d'una rasa fou una estructura subterrània de planta arrodonida i excavada en el substrat natural de graves. La consideració d'un espai sagrat de trenta passes a partir de l'església, que conforma el que a molts indrets s'anomenaria sagrera, possibilita inicialment l'acolliment en el seu interior de sitges i altres estructures excavades en el substrat, estructures que s'han de vincular als primers moments d'ocupació d'aquell indret, en teoria segur per la seva consideració de sagrat. El caràcter sagrat d'aquest espai a redós del temple es reforça posteriorment, en època alt-medieval encara, amb l'establiment de les necròpolis parroquials, que també donen força a la funció secularitzadora del mateix temple, oferint als fidels un lloc segur on sebolir els difunts. Tots els elements observats fan pensar en una datació vers el XII.

Manresa. Joc de la Pilota

L'enderrocament d'un seguit de cases ubicades al carrer Joc de la Pilota, a Manresa, una zona dins del context del barri antic de la ciutat, va fer ressorgir una part del circuit murallat de la Manresa medieval. Els anys 1991 i 1992 s'hi realitzaren sengles intervencions, en les que es pogué documentar un tram important de muralla, la que baixava per l'actual carrer del Joc de la Pilota i unia el portal de Sobrerroca amb la zona del Carme, així com el fossat defensiu que es construï a l'exterior del clos fortificat, també documentat a l'excavació desenvolupada a Sant Domènec (1997). El fossat era una vall que circumdava les muralles, i que tindria a l'entorn de 120 cm de fons i uns 250 d'amplària. La muralla, almenys en aquest tram, tindria aproximadament un metre de gruix, i es fonamentava directament sobre la roca natural. Els primers cinc metres d'alt estarien construïts amb pedra, mentre que pel damunt la construcció seria amb tàpia. L'any 1960, també durant

Planta dels Clapers de Segué. (Dibuix: David Olivares).

l'enderrocament d'una casa, aflorà sota les construccions modernes una de les torres que flanquejava el portal de Sobrerroca, i que encara es pot veure actualment, fàcilment identificable pel capçat amb formigó que se li va fer. Aquesta muralla i el fossat pertanyerien a la fase de fortificació de la ciutat del segle XIII, però el segon es començaria a abandonar vers el segle XVII. El segle XIX, amb els darrers episodis bèl·lics, s'abandonaria definitivament la muralla i el fossat, essent ambdós inutilitzats.

Pinós. Els Clapers de Segué.

Es tracta d'un jaciment documentat en un claper (acumulació de pedres en un camp, producte del treball en aquest) que fou intervingut l'any 1994 per primera vegada. El primer sondeig realitzat, en el que es detectaven dos murs en angle i estratigrafia arqueològica, va fer inferir la presència d'un jaciment amb certa entitat. L'any 1995 es decidí l'excavació de tot el claper, i fou necessari retirar tota la runa acumulada durant anys, treball realitzat amb una retro-excavadora. Tot sembla indicar que es tracta d'una estructura de funcionalitat econòmico-productiva que, amb tota seguretat, formà part d'una agrupació més gran de caràcter comunal, establerta temporalment en el període alt-medieval. L'excavació va permetre documentar un edifici de planta quadrangular amb quatre habitacions, i no sembla que aquesta planta s'hagués ampliat. Algunes de les habitacions presentava pavimentació, en forma d'enllosat de pedra, que estarien

associades a la presència de bestiar o també al treball de transformació agrícola, documentat en diverses pedres treballades que podrien haver estat part d'una premsa o d'altres elements.

Pinós.

Necròpoli del Collet de la Plana.

En el lloc conegut com el Collet de la Plana, una petita elevació ubicada al mig d'uns camps en el límit dels termes de Pinós i Matamargó, es documentà una petita necròpoli de tombes amb secció a doble vessant, inserides en sengles retalls excavats en el terreny. Un grup d'estudiosos van localitzar una primera sepultura, observant la presència de *tègules* romanes (tipus de teula ample i pla, usat en el món romà i també en època alt-medieval), fet que va donar peu a la investigació d'aquest espai. Aquest petit turonet fou sondejat l'any 1995, i es van documentar sis tombes més, homòlogues a la ja localitzada, i repartides pel turó. Es tracta d'una necròpoli summament interessant, puix que si bé les tombes amb secció de doble vessant, o triangular, estan prou identificades tant tipològicament com cronològica, i que tant apareixen fetes amb *tègules* o bé amb lloses de pedra, en el cas de la necròpoli del Collet de la Plana trobem un tipus novedós, que potser suposi una variant local d'aquesta manera de fer les tombes, o bé un recurs tècnic motivat per alguna raó que encara està en estudi. La novetat estava en que algunes de les set tombes (incloent-hi la trobada en primer lloc) presentaven una primera estructura feta amb *tègules*, que estava revestida per una segona estructura de lloses primes de pedra, un fet molt poc usual; aquest fet es repetia en el cas dels altres enterraments, però el recurs havia estat la instal·lació de dues capes de lloses primes. Tot el que hi ha fins el moment són conclusions molt preliminars, i és d'esperar que amb un estudi comparatiu més aprofundit es pugui arribar a situar correctament aquestes sepultures en el seu marc cronològic i espacial.

Rajadell - Sant Pere Sallavinera. Seguiment Eix Transversal

La construcció de l'Eix Transversal, el vial C-25, ha motivat que, en aplica-

ció de l'actual normativa del Departament de Cultura de la Generalitat, i del Decret de 1994 sobre Utilització de l'Ú per Cent Cultural en Obres Públiques, l'àmbit afectat per la construcció d'aquesta carretera hagi estat controlat per tècnics especialitzats, en el nostre cas en arqueologia i seguiments arqueològics, dins de l'Avaluació d'Impacte Ambiental del nou vial, que enllaça Girona amb Cervera, on comunica amb la N-II. El tram entre Rajadell i Sant Pere Sallavinera no ha estat aliè a aquest plantejament, i el seu control arqueològic es portà a terme durant l'estiu de 1995. En aquest tram ja s'havia pogut constatar l'existència d'un jaciment important, que posteriorment s'identificà com la vil·la romana de Sant Amanç, però no es tenia constància de cap element arqueològic més. Durant la prospecció efectuada s'identificaren setze punts amb interès, però no tots foren motiu d'intervenció, tan sols la zona de Sant Amanç. Es feu un inventari de tots aquests punts, i la informació i els resultats obtinguts es lliuraren al Servei d'Arqueologia de la Generalitat.

Rajadell. Bauma de Can Bosc

Les baumes, com a abric natural sota una visera de roca, ha estat un recurs habitacional molt usat des d'època prehistòrica. A Rajadell, l'any 1993, durant el seguiment arqueològic de l'àmbit afectat per la construcció de l'Eix transversal, s'identificà la bauma de Can Bosc com a jaciment d'època prehistòrica. Els anys 1994 i 1995 s'hi realitzaren sengles intervencions, que permeteren identificar aquesta bauma com a sepulcral, conservant-se 10 cranis i diverses restes humanes, d'època calcolítica (2000 a.C.); també es documentà un assentament força més antic, d'època epipaleolítica (8000 a.C.). Aquest jaciment fou excavat pel Servei d'Anàlisi Arqueològiques de la Universitat Autònoma de Barcelona, i consistia en una cornisa de dos metres i mig d'ample i gairebé dos de fons. A banda de les restes òssies humanes també es pogueren inventariar unes 400 peces d'indústria lítica.

Rajadell.

Vil·la romana de Sant Amanç

La vil·la romana de Sant Amanç de Viladès s'ubica al terme municipal de Rajadell, perfectament accessible des de l'Eix Transversal (el vial passa pel mig literalment), i ben a prop de la masia de Can Viladès. El jaciment fou identificat com a tal l'any 1993, durant la realització del Catàleg del Patrimoni Arquitectònic, Històric i Paisatgístic del terme municipal de Rajadell, amb la detecció d'unes primeres estructures, en el mateix talús de la carretera, i l'ajut de la documentació escrita. La vil·la romana de Sant Amanç, excava da els anys 1996-1997, amb una campanya de restauració i consolidació el 1998, es pot considerar com un dels principals jaciments romans de la Catalunya central, un àmbit geogràfic i cultural no gaire dens en aquest tipus de troballes. Ho és per ell mateix, entès com a jaciment arqueològic, i per la troballa, en una de les habitacions, d'un mosaic, un tipus de paviment decorat poc usual en aquestes comarques interiors.

Aquest mosaic, trobat ja parcialment destruït (pel pas d'un camí en època moderna), és una obra de qualitat, i la part conservada mesurava 430 per 200 cm, i originàriament hauria ocupat la totalitat del terra d'una de les habitacions de la *pars urbana*¹ de la vil·la. Aquest mosaic està compost per diversos colors, com vermell, negre, blau, blanc i groc, i en ell apareixen motius animals, geomètrics i vegetals. Els estudis comparatius i tipològics realitzats fins ara permeten datar-lo entre els segles IV-V d.C. Pel que fa a la vil·la pròpiament, es poden distingir dues fases constructives principals, en època romana imperial i una segona en època baix-imperial, així com una posterior ocupació, de part de l'edifici, en època medieval.

Sallent. Poblament ibèric del Cogulló

La investigació arqueològica referida al poblament ibèric del Cogulló, ubicat en un serrat proper a Sallent ens porta a mitjans del segle XX, amb els estudis del Dr. Joan Maluquer. L'any 1965 s'hi feren els primers sondeigs per mitjà d'un equip de la Universitat de Barcelona, investigació que ha conti-

Detall del mosaic documentat a la vil·la romana de Sant Amanç. (Foto: Albert Martín).

nuat fins els nostres dies. L'any 1984, Eduard Sánchez, durant la realització de la seva tesi de llicenciatura, va reprendre la investigació, fent noves aportacions i sentant les bases pel futur i actual estudi, revisant també tots els materials arqueològics que havien estat recuperats en la corrua d'intervencions anteriors.

L'any 1992 l'empresa Arqueociència S.C.P. hi realitzà una campanya de neteja i delimitació dels seus elements, així com una consolidació de les parts que més ho requerien. L'any 1995 s'hi tornà a intervenir, procedint a instal·lar una tanca metàl·lica per delimitar i protegir el jaciment, així com procedint a l'excavació d'alguns àmbits. Malgrat no estar excavat del tot (se n'ha excavat un 30 % aproximadament) es calcula que la superfície d'aquest poblat havia de ser d'uns 6000 metres quadrats, una àrea que el fa prou important dins del context dels poblats fortificats d'època ibèrica. Les darreres intervencions han permès establir quatre fases cronològiques; la més antiga ens situa cap als segles VII-VI a.C., quan l'assentament encara no estaria emmurallat. La segona fase ja suposaria l'aixecament de la muralla, en els segles V-VI a.C. El tercer moment és el de l'ibèric ple (segles III-II a.C.), i és el moment de màxima importància del poblament; en el darrer moment, en una fase ja ibero-romana

(segles II-I a.C.), la muralla es reformà i es construïx un fossat defensiu, i en aquest moment es construïxen algunes cases fora muralles.

Sant Fruitós de Bages. Església de Sant Iscle i Santa Victòria

El temple dedicat a Sant Iscle i Santa Victòria de Bages es troba dins dels terrenys del Mas de Sant Iscle, dedicat a la producció de vins, en terme de Sant Fruitós de Bages. L'any 1999 es materialitzà el Projecte de Restauració d'aquest temple, que estava força malmès. Dins de la restauració arquitectònica de l'edifici, i l'adequació de l'entorn, s'aprofità l'obra per efectuar una documentació arqueològica del subsòl, actuació portada a terme el mateix 1999. Cal aclarir que no es tracta d'una intervenció que pretengués documentar tota l'estratigrafia subterrània de l'església, sinó deixar constància dels principals elements documentats un cop aixecat el paviment, ja que aquest s'ha substituït durant la restauració. Es procedí, doncs, a una identificació superficial dels diferents elements arqueològics identificables, i es realitzà una planimetria, que serveix de base de treball de cara a futures intervencions en el subsòl del temple. A l'exterior, en l'àrea que havia ocupat l'antic cementiri adscrit a l'església, s'identificaren superficialment algunes tombes.

Sant Mateu de Bages.
Castell de Castelltallat

Amb motiu de l'adequació del turó que hi ha al costat de l'església de Sant Miquel de Castelltallat, a Sant Mateu de Bages, afloraren diverses estructures arquitectòniques que han permès afirmar, sens dubte, que aqueix punt acollí el castell de Castelltallat, documentat per la documentació escrita coneguda. En la intervenció desenvolupada l'any 1999 es realitzaren diferents sondejos, suficients per obtenir resultats positius. Aquesta intervenció estigué finançada per la Diputació de Barcelona, i tenia com a objectiu obtenir una valoració prèvia del terreny abans de la construcció d'un observatori astronòmic en aquest indret. La totalitat de la superfície del turó estaria ocupada per estructures, i els primers resultats permeten inferir una cronologia entorn els segles X-XI, encara que sense poder precisar res.

Sant Mateu de Bages.
Castell de les Planes

En el cas del castell de Sant Mateu o de les Planes la fórmula d'actuació escollida va ser el camp de treball arqueològic. A partir de l'estiu de 1994, en el que l'incendi devastà la major part del terme de Sant Mateu de Bages i molt especialment la zona del castell, es feren evidents moltes estructures arquitectòniques que fins a les hores havien estat tapades pel bosc. Ja abans dels camps de treball realitzats en el període 1995-1997 la família propietària del castell, la família Planes², propietària també del Mas les Planes. Després de l'incendi el mal estat de les ruïnes del castell es féu patent, i l'acceleració del procés d'erosió posava en perill la conservació de les parts visibles de l'edifici.

En el castell de les Planes s'han realitzat, entre els anys 1995-1997, tres campanyes o camps de treball arqueològic finançades bàsicament pels propietaris, amb la col·laboració de la Direcció General de Joventut de la Generalitat de Catalunya. En la primera campanya, del 4 al 17 de juliol de 1995, s'organitzà un camp de treball amb 29 joves, i els objectius principals foren el desenrunament general del castell, amb extracció d'un primer

nivell de terra i runes, la delimitació bàsica dels àmbits que eren evidents, i la realització de quatre sondejos per valorar-ne l'estratigrafia arqueològica. Durant la segona campanya (del 8 al 21 de juliol de 1996) s'obrí un accés amb màquina retro-excavadora des del vessant SW del turó del castell i, amb els coneixements estratigràfics de la campanya anterior, es pogué continuar amb els treballs de desenrunament dels enderroc interiors també amb màquina. La tercera campanya (del 14 de juliol al 5 d'agost de 1997) continuà l'excavació mecànica eliminant finalment els nivells superficials abans referits, fins les cotes en les que no havia perill d'afectar estructures o estratigrafies d'interès. Es van localitzar els graners i es va excavar el corredor central. La delimitació del perímetre total del castell ha deixat al descobert un edifici de planta més o menys elíptica, amb una porta d'entrada situada al cantó est, i que dóna accés a un corredor, que documentarem amb restes d'haver estat empedrat, un pasadís que servia per distribuir l'espai cap a les diverses cambres i àmbits interiors. Hem comptabilitzat un total de 21 àmbits de molt diverses dimensions, amb un patí ubicat al cantó oest.

Sant Mateu de Bages.
Necròpoli del Collet del Cargol

És un petit promontori situat a uns 400 metres de l'església de Sant Mateu de Bages. L'any 1992 s'hi descobrí un conjunt de quatre tombes excavades en el terreny natural, i amb caixa de lloses de pedra, durant les obres d'explanació i adequació d'un terreny propietat del Sr. Agustí Planes, prèviament a la construcció d'una casa. La màquina que estava treballant va topar amb les lloses de coberta de les tombes, i un cop verificada la importància arqueològica de la troballa, s'endegà la seva excavació i estudi l'abril de 1992. El jaciment documentat al Collet del Cargol era un petit cementiri compost per quatre tombes d'inhumació, en les que s'observaven dues tipologies diferenciades, amb tres tombes fetes amb senegles caixes de lloses gruixudes i de notables dimensions, amb orientació NW-SE, i una quarta diferent, puix que es tractava d'una tomba excavada a la

roca, sense caixa de lloses i d'orientació E-W, de manera que tant tipològicament com per l'orientació diferia de les tres anteriors. La datació de les tres primeres tombes es va fer per mitjà de la classificació d'una sivella de bronze que vam documentar en la tomba número 2, i que vam poder situar vers el segle VII d.C. En el cas de la quarta, clarament diferent, la seva datació semblava més tardana, al menys a partir del segle VIII-IX. Tot això feia pensar en un hipotètic moment de transició entre el tipus de tomba de grans dimensions i amb caixa de lloses gruixudes i pesants, i el tipus de tomba més petita i de planta trapezoïdal. La troballa d'una sivella de bronze va esdevenir un element essencial en l'estudi d'aquesta necròpoli. Es tracta d'una sivella de bronze de petites dimensions, sense decoració. Les característiques generals d'aquesta sivella ens indiquen una cronologia de plena època visigòtica però amb la peculiaritat de tractar-se d'un tipus poc conegut a Catalunya. La documentació d'aquesta necròpoli esdevé particularment interessant pel coneixement de l'època visigòtica a la nostra comarca i per extensió al nostre país, donades les mancances que encara hi ha respecte el coneixement d'aquella època. En aquest cas es tractaria a ben segur d'una petita població que habitaria en el pla de l'actual Sant Mateu, i que enterraria els seus difunts en el Collet del Cargol fins que s'establís el cementiri a redós del temple parroquial, documentat a partir del segle X.

Sant Mateu de Bages.
Sant Martí de les Planes

L'església de Sant Martí de les Planes està situada al cantó SW del terme municipal de Sant Mateu de Bages, i apareix documentada per escrit en una data relativament tardana, el 1361. Es tracta d'un edifici d'origen romànic, tanmateix, que en èpoques posteriors hauria estat refet. Arquitectònicament és un temple homòleg al de Sant Miquel de les Planes, ubicat a prop de la masia de Les Planes i el castell homònim. L'any 1981 els Amics de l'Art Romànic del Bages hi féu unes campanyes de neteja de l'interior, fins arribar al terra del temple. Per tal d'e-

Camp de Treball Arqueològic de 1996 al Castell de Sant Mateu. (Foto: Eduard Sánchez).

uitar possibles problemes generats per l'acumulació de runa a l'exterior, que empenyés les parets cap a dins, l'any 1993 es procedí a la neteja de l'exterior. Aquesta neteja deixà al descobert un segon habitacle adossat al mur de migdia del presbiteri, edifici que mesurava 5 per 4 metres. L'observació del parament dels murs de l'església permetia observar-ne dos tipus, així com les traces d'un hipotètic moviment sísmic que hauria alterat alguns dels murs.

Manresa.

Programa d'arqueologia urbana

L'any 1992 es portà a terme, a la ciutat de Manresa, un treball d'investigació consistent en l'obtenció i tractament de dades referents a la informació arqueològica de la ciutat, de cara a elaborar un pla de protecció del patrimoni arqueològic del marc urbà manresà. Aquest treball fou el resultat d'un conveni entre el Departament de Cultura i l'Ajuntament de Manresa, dins del Programa d'Arqueologia Urbana que aquest departament ha aplicat a diferents ciutats de Catalunya.

Per realitzar aquest treball de documentació, veritablement exhaustiu, es centraren els esforços en el casc urbà de la ciutat, fent un treball combinat de recerca documental i treball de camp. Tota la informació obtinguda es pro-

cessà informàticament, amb una base de dades relacional, que va permetre la realització de fitxes individualitzades per a cada punt d'interès arqueològic o patrimonial escollit. Finalment la informació es lliurà als organismes signants del projecte en format de memòria científica, que a més del llistat i descripció dels punts triats, incloïa un estudi documental de les muralles que envoltaven Manresa, una proposta de protecció de les zones arqueològicament positives o susceptibles de ser-ho, i un esborrany de programa d'intervenció arqueològica propi per a la ciutat de Manresa.

Dins de la proposta per un programa d'intervenció arqueològica es proposaren tres punts principals: un control sistemàtic de les llicències d'obres al casc antic, el màxim respecte pels panys de muralla conservats, i la realització d'una campanya de delimitació arqueològica de quatre àrees amb forta implicació arqueològica; aquestes serien el Puig Cardener, el Puig Mercadal, el sector de Sant Domènec i l'àrea del carrer del Balç, Santa Llúcia i Sobrerroca. Val a dir que, excepte en el cas del Puig Mercadal, en els altres tres casos ja s'ha aplicat satisfactòriament el control arqueològic de les obres constructives, com ja s'observa en aquest dossier.

La investigació sobre les muralles

Sivella 0 1 2

Dibuix de la sivella d'època visigòtica procedent d'una de les tombes del Collet del Cargol. (Dibuix: David Olivares).

aportà una nova llum a un tema d'estudi sobre el que encara existien molts dubtes i *veritats* excessivament assumides, com era l'evolució històrica i el traçat de les muralles manresanes. L'estudi documental realitzat per Marc Torras i Raquel Valdenebro, els tècnics encarregats de la part documental del projecte (Eduard Sánchez fou el tècnic encarregat de la part arqueològica), ha esdevingut bàsic per a les posteriors intervencions en les que les muralles han estat d'una o altra manera presents, i va permetre corregir alguns errors que amb el temps s'havien consolidat en la historiografia manresana sobre la qüestió.

Notes

1. Quan es parla de vil·les romanes, sempre es diferencia entre *pars urbana* i *pars rustica*. La primera suposa les dependències més senyoriales de la casa, la vivenda dels senyors i les dependències auxiliars, mentre que la segona es refereix a la part més de treball i producció de la casa, amb les vivendes dels treballadors, esclaus, etc.
2. No podem deixar d'esmentar els seus membres, molt consciencjats pel seu patrimoni, i mercès als quals hem pogut recuperar una paret molt important de la història i l'arquitectura medieval de Sant Mateu i de la comarca.

David Olivares

Arqueòleg